

GOSPODARSKA KOMISIJA ZA EUROPU

ODBOR ZA POLITIKU ZAŠTITE OKOLIŠA

Sastanak na visokoj razini ministara okoliša i obrazovanja
(Vilnius, 17.-18. ožujka 2005.)
(Točke dnevnog reda br. 5 i 6)

**STRATEGIJA GOSPODARSKE KOMISIJE UJEDINJENIH NARODA ZA EUROPU
ZA OBRAZOVANJE ZA ODRŽIVI RAZVOJ**

usvojena na Sastanku na visokoj razini

Vizija

Naša vizija budućnosti obuhvaća regiju koja prihvaća zajedničke vrijednosti solidarnosti, jednakosti i međusobnog poštovanja među ljudima, zemljama i naraštajima. Bitno obilježje ove regije je održivi razvoj koji uključuje gospodarsku vitalnost, pravednost, socijalnu povezanost, zaštitu okoliša i održivo upravljanje prirodnim resursima, u cilju ispunjavanja potreba sadašnjih naraštaja, ne ugrožavajući pritom mogućnost budućih naraštaja da ispunjavaju svoje potrebe.¹

Obrazovanje, pored toga što je ljudsko pravo,² preduvjet je za postizanje održivog razvoja te temeljni alat za dobro upravljanje, informirano odlučivanje i promicanje demokracije. Obrazovanje za održivi razvoj može stoga pomoći da se naša vizija pretvori u stvarnost. Obrazovanje za održivi razvoj razvija i jača sposobnost pojedinaca, skupina, zajednica, organizacija i zemalja da prosuđuju i biraju u korist održivog razvoja. Ono može pospješiti pomak u načinu razmišljanja ljudi te im tako omogućiti da naš svijet učine sigurnijim, zdravijim i prosperitetnijim, poboljšavajući time kakvoću života. Obrazovanje za održivi razvoj može pružiti kritično promišljanje i veću svijest i ovlaštenost za istraživanje novih vizija i koncepcija te razvijanje novih metoda i alata.

---

¹ Vidi također Svjetska komisija za okoliš i razvoj, „Naša zajednička budućnost“, 1987.

² Vidi također Izjavu o obrazovanju za održivi razvoj, Peta ministarska konferencija „Okoliš za Europu“, Kijev, 2003.

Uvod

1. Mandat za izradu Strategije proizlazi iz izjave ministara okoliša UNECE-a na njihovoj petoj konferenciji „Okoliš za Europu“ (Kijev, svibanj 2003.). Strategija je koristila iskustvo stečeno u regiji i globalno. Ona je doprinosi Okviru za nacrt provedbenog plana za UN Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj, te je u skladu s istim, a izradila ga je Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu (UNESCO) te bi je trebalo koristiti kao temelj za regionalnu provedbu Desetljeća i rezultata Svjetskog samita o održivom razvoju.
2. Strategija je izrađena u procesu sudjelovanja koji je uključivao vlade, obrazovne ustanove, nevladine udruge i druge zainteresirane strane UNECE regije kao i međunarodne organizacije.
3. Ova Strategija treba pospješivati uvođenje i promicanje obrazovanja za održivi razvoj (OOR) u UNECE regiji te time pridonositi ostvarenju naše zajedničke vizije.
4. UNECE regija obuhvaća zemlje bogate kulturološke raznolikosti i različitih društveno-gospodarskih i političkih uvjeta. Izgledi održivog razvoja u velikoj mjeri ovise o promjeni načina života i obrazaca potrošnje i proizvodnje, poštujući istovremeno potrebe zemalja u kojima je ublažavanje siromaštva još uvijek od velikog interesa.
5. Regija ima preduvjete i potrebe za provedbu Strategije. Većina zemalja u regiji uspostavila je obrazovni sustav koji zapošljava stručne nastavnike, osigurala pristup osnovnom obrazovanju i jednaka prava na obrazovanje za sve, postigla je visoke razine pismenosti, razvija znanstveni potencijal i osigurala sudjelovanje civilnog društva. Postoje međutim još uvijek izazovi koje treba riješiti u cilju učinkovitog provođenja OOR-a. Obrazovne sustave trebalo bi unaprijediti na način da uzimaju u obzir interdisciplinarnu narav OOR-a, trebalo bi pojačati uključivanje civilnog društva i mobilizirati odgovarajuće institucionalne i materijalne resurse.

I. SVRHA I CILJEVI

6. Svrha ove Strategije je poticati države članice UNECE-a na razvijanje i ugradnju OOR-a u njihove formalne obrazovne sustave, u sve relevantne predmete, te u neformalno i informalno obrazovanje. To će ljudima pružiti znanje i vještine za održivi razvoj, učiniti ih stručnijim i pouzdanijim te povećati njihove mogućnosti za djelovanje u korist zdravog i produktivnog života u skladu s prirodom³ te uz brigu za socijalne vrijednosti, jednakost spolova i kulturnu raznolikost.

---

³ Deklaracija iz Rija o okolišu i razvoju navodi da su ljudska bića u središtu interesa održivog razvoja te da imaju pravo na zdravi i produktivni život u skladu s prirodom (vidi također Plan provedbe, Svjetski sami o održivom razvoju, UN, 2002.).

7. Ciljevi ove Strategije koji će pomoći pri postizanju svrhe su:

- a) osigurati da politički, regulatorni i operativni okviri podržavaju OOR,
- b) promicati održivi razvoj kroz formalno, neformalno i informalno učenje,
- c) pružiti nastavnicima stručnost za obuhvaćanje održivog razvoja u njihovo podučavanje,
- d) osigurati pristup primjerenim alatima i materijalima za OOR,
- e) promicati istraživanje o OOR-u i razvoj istog,
- f) jačati suradnju za OOR na svim razinama unutar UNECE regije.

II. OPSEG

8. Strategiju će usvojiti zainteresirane države članice UNECE. Potiču se također i zemlje izvan regije da slijede Strategiju.
9. Strategija je namijenjena vladama, motivirajući ih i upućujući kako da razvijaju politike i postupke koje ugrađuju održivi razvoj u obrazovanje i učenje uz uključivanje nastavnika i drugih zainteresiranih strana. Budući da obrazovanje za održivi razvoj treba uzimati u obzir lokalne, subnacionalne, nacionalne i regionalne uvjete, ono može stavlјati različite stupnjeve naglaska na razne aspekte održivog razvoja, ovisno o zemlji i području obrazovanja. Zemljama u regiji ova će Strategija poslužiti kao fleksibilni okvir, pod uvjetom da njenu primjenu pokreću prioriteta zemalja i inicijative koje obrađuju njihove specifične potrebe i uvjete.
10. Strategija potiče suradnju i partnerstva između sektora⁴ i različitih zainteresiranih strana, potičući time ulaganje materijalnih i ljudskih resursa u OOR.
11. Strategija obuhvaća temeljne odredbe Obrazovanja za sve: ispunjavanje naših zajedničkih obveza⁵.
12. Strategija podupire provedbu odredaba o priopćavanju, obrazovanju, sudjelovanju javnosti i povećanju svijesti iz višestranih sporazuma o okolišu i drugih relevantnih sporazuma. Strategija bi također trebala podupirati provedbu 10. načela Deklaracije o okolišu i razvoju iz Ria de Janeira, Arhuške konvencije⁶, Milenijskih razvojnih ciljeva Ujedinjenih naroda⁷, Kvalitetnog obrazovanja⁸ kroz promicanje transparentnog, sudioničkog i odgovornog odlučivanja kao i prijenosa ovlasti ljudima.

---

⁴ Između državnih tijela.

⁵ Dakarski Okvir za djelovanje, UNESCO, 2000.

⁶ UNECE Konvencija o pristupu informacijama, sudjelovanju javnosti u odlučivanju i pristupu pravosuđu u pitanjima okoliša, Aarhus (Danska), 1998.

⁷ Milenijska deklaracija Ujedinjenih naroda, Generalna skupština, 8. plenarno zasjedanje, 2000.

⁸ Zajedničko priopćenje ministara obrazovanja, 32. opća konferencija UNESCO-a, 2003.

III. NAČELA

13. Treba uzeti u obzir da se značenje održivog razvoja razvija. Razvoj održivog društva trebalo bi stoga shvaćati kao stalni proces učenja kojim se istražuju pitanja i dileme, u kojem se odgovarajući odgovori i rješenja mogu mijenjati kako se povećava naše iskustvo. Ciljevi učenja za OOR trebali bi obuhvaćati znanje, vještine, razumijevanje, stavove i vrijednosti.
14. OOR se još uvijek razvija kao široka i obuhvatna zamisao, obuhvaćajući međusobno povezana okolišna, gospodarska i socijalna pitanja. Njime se širi koncept obrazovanja za okoliš (OO) koje u sve većoj mjeri obrađuje široki raspon razvojnih tema. OOR također obuhvaća razne elemente razvoja i drugih ciljnih oblika obrazovanja. Obrazovanje za okoliš trebalo bi stoga razraditi i dopuniti ostalim područjima obrazovanja kroz integrativni pristup u pravcu obrazovanja za održivi razvoj.
15. Ključne teme održivog razvoja uključuju između ostalog ublažavanje siromaštva, državljanstvo, mir, etiku, odgovornost u lokalnom i globalnom kontekstu, demokraciju i upravu, pravosuđe, sigurnost, ljudska prava, zdravlje, jednakost spolova, kulturnu raznolikost, ruralni i urbani razvoj, gospodarstvo, obrasce proizvodnje i potrošnje, korporativnu odgovornost, zaštitu okoliša, upravljanje prirodnim resursima i biološku i krajobraznu raznolikost⁹. Obrađivanje ovako različitih tema u sklopu OOR-a zahtijeva holistički pristup¹⁰.
16. Prilikom provedbe OOR-a trebalo bi rješavati sljedeća područja: unaprjeđivanje osnovnog obrazovanja, preusmjeravanje obrazovanja u pravcu održivog razvoja, povećavanje svijesti javnosti i promicanje izobrazbe¹¹.
17. OOR bi trebao jačati poštovanje i razumijevanje različitih kultura i obuhvaćati njihove doprinose. Ulogu autohtonih naroda trebalo bi priznati i oni bi trebali biti partner u procesu razvijanja obrazovnih programa. Tradicionalno znanje trebalo bi cijeniti i očuvati kao sastavni dio OOR-a.
18. Učenike na svim razinama trebalo bi poticati na sistemsko, kritično i kreativno mišljenje i promišljanje kako u lokalnom tako i u globalnom kontekstu; ovo su preduvjeti djelovanja za održivi razvoj¹².
19. OOR je cjeloživotni proces od ranog djetinjstva do višeg obrazovanja i obrazovanja odraslih i prelazi okvire formalnog obrazovanja. Kao što se i vrijednosti, načini života i stavovi uspostavljaju od rane dobi, uloga obrazovanja je od posebne važnosti za djecu. Budući se učenje odvija s preuzimanjem različitih uloga u životu, OOR treba smatrati procesom koji obuhvaća „cijeli život“. Trebao bi prožimati programe učenja na svim razinama, uključujući stručno obrazovanje, obuku za nastavnike te stalno obrazovanje za stručnjake i donositelje odluka.
20. Visoko školstvo trebalo bi značajno pridonositi OOR-u pri razvijanju primjerenog znanja i stručnosti.

⁹ Vidi također Okvir za nacrt provedbenog plana za Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj, UNESCO, 2003.

¹⁰ Vidi također Izjavu o obrazovanju za održivi razvoj.

¹¹ Vidi također Agendu 21.

¹² Vidi također Izjavu o obrazovanju za održivi razvoj.

21. OOR trebao bi uzimati u obzir različite lokalne, nacionalne i regionalne uvjete kao i globalni kontekst, težeći ravnoteži između globalnih i lokalnih interesa.
22. OOR bi također trebao pridonositi razvoju ruralnih i urbanih područja kroz povećanje pristupa obrazovanju i poboljšanje njegove kakvoće. Ovo bi posebno koristilo stanovnicima ruralnih područja.
23. Obradivanje etničke dimenzije, uključujući pitanja jednakosti, solidarnosti i međusobne ovisnosti unutar sadašnjeg naraštaja te između različitih naraštaja, kao i odnose između čovjeka i prirode te između bogatih i siromašnih, u središtu je održivog razvoja i stoga temeljno za OOR. Odgovornost je svojstvena etici a postaje praktično pitanje za OOR.
24. Formalni OOR treba biti prožet životnim i radnim iskustvom koje seže izvan učionice. Nastavnici¹³ koji sudjeluju u OOR-u imaju važnu ulogu pri olakšavanju ovog procesa i poticanju na dijalog između učenika i studenata te vlasti i civilnog društva¹⁴. Na ovaj način OOR pruža mogućnost obrazovanju da prevlada njegovu izolaciju od društva.
25. OOR uključuje inicijative za razvoj kulture međusobnog poštovanja pri komuniciranju i odlučivanju, pomičući fokus s isključivog prenošenja informacija prema olakšavanju participatornog učenja¹⁵. OOR bi stoga trebalo priznati zbog doprinosa interaktivnom i integriranom oblikovanju politika i donošenju i odluka. Trebalo bi također razmotriti ulogu OOR-a pri razvijanju i jačanju participatorne demokracije¹⁶, posebno kao doprinos rješavanju sukoba u društvu i postizanju pravednosti, uključujući i putem Lokalne Agende 21.
26. OOR zahtijeva suradnju i partnerstvo različitih zainteresiranih strana. Glavni subjekti uključuju vlade i lokalne vlasti, obrazovni i znanstveni sektor, zdravstveni sektor, privatni sektor, industriju, promet i poljoprivredu, trgovinu i sindikate, medije, nevladine udruge, razne zajednice, autohtone narode i međunarodne organizacije.
27. OOR bi trebao promicati odredbe višestranih sporazuma o okolišu i relevantnih međunarodnih sporazuma koji se odnose na održivi razvoj.

IV. IMPLIKACIJE ZA OBRAZOVANJE

28. OOR zahtijeva preusmjeravanje od usredotočenosti isključivo na pružanje znanja prema obrađivanju problema i utvrđivanju mogućih rješenja. Stoga bi obrazovanje trebalo zadržati svoj tradicionalni fokus na pojedinačnim predmetima a istovremeno otvoriti vrata multidisciplinarnom i interdisciplinarnom ispitivanju situacija iz stvarnog života. Ovo bi moglo utjecati na strukturu nastavnih programa i na metode podučavanja, zahtijevajući da nastavnici prestanu biti isključivo prijenosnici a učenici isključivo primatelji. Umjesto toga obje bi strane trebale činiti tim.

---

¹³ Nastavnici su učitelji, predavači, obučavatelji i svi ostali stručnjaci koji imaju obrazovne zadaće kao i dobrovoljni voditelji obrazovanja.

¹⁴ Vidi također Izjavu o obrazovanju za održivi razvoj.

¹⁵ Deklaracija iz Thessalonikija; Thessaloniki, Grčka, 1997. Pojedine zemlje za participatorno učenje koriste pojam „socijalno učenje“.

¹⁶ Agenda 21.

29. Ustanove formalnog obrazovanja imaju važnu ulogu pri razvijanju sposobnosti od rane dobi, pružajući znanje i utječući na stavove i ponašanje. Važno je osigurati da svi đaci i studenti steknu primjereno znanje o održivom razvoju i budu svjesni utjecaja odluka koje ne podržavaju održivi razvoj. Obrazovne ustanove u cjelini, uključujući čak i studente, nastavnike, upravitelje i ostalo osoblje kao i roditelje, trebale bi slijediti načela održivog razvoja.
30. Važno je podržavati neformalne i informalne aktivnosti OOR-a, budući da su one bitna dopuna formalnog obrazovanja i u podjednakoj mjeri važne i za nastavu za odrasle. Neformalni OOR ima posebnu ulogu budući da je često više usmjeren na učenike, participatoran i promiče cjeloživotno učenje. Informalno učenje na radnom mjestu postiže dodanu vrijednost kako za poslodavce tako i za zaposlenike. Stoga bi trebalo priznati i poticati suradnju između raznih subjekata koji sudjeluju u svim oblicima OOR-a.
31. Za uspjeh OOR-a iznimno je važna primjerena početna izobrazba i ponovna izobrazba nastavnika kao i prilike da oni međusobno podijele iskustva. Uz povećanu svijest i znanje o održivom razvoju, te posebno o aspektima održivog razvoja na područjima u kojima rade, nastavnici mogu biti učinkovitiji i predvoditi svojim primjerom. Izobrazba bi trebala biti tijesno povezana s relevantnim nalazima istraživanja o održivom razvoju.
32. Nastava i učenje o OOR-u u velikoj su mjeri pojačani sadržajem, kakvoćom i dostupnošću nastavnog materijala. Ovaj materijal međutim nije dostupan u svim zemljama. Ovo je problem za cjelokupni sektor formalnog obrazovanja kao i za neformalno i informalno učenje. Stoga bi znatne napore trebalo posvetiti izradi i umnožavanju materijala. Trebalo bi poticati usklađenost između nastavnog materijala formalnog i neformalnog obrazovanja, a izazov se sastoji u osiguravanju da taj materijal bude relevantan za održivi razvoj i lokalno dostupan.
33. Da bi bio učinkovit, OOR bi trebao:
  - a) biti obrađivan na dva načina: (i) kroz integriranje tema OOR-a u sve relevantne predmete, programe i smjerove, i (ii) kroz izvođenje posebnih programa i predmeta,
  - b) usredotočiti se na omogućavanje sadržajnog učenja koje potiče održivo ponašanje, uključujući u obrazovnim ustanovama, na radnom mjestu, u obitelji i zajednici,
  - c) povećati suradnju i partnerstva između članova obrazovne zajednice i drugih zainteresiranih strana. Daljnje uključivanje privatnog sektora i industrije u obrazovne procese pomoći će pri praćenju brzog tehnološkog razvoja i uvjeta rada koji se mijenjaju. Aktivnosti učenja u tijesnoj vezi s društvom bit će dodatak praktičnom iskustvu učenika,
  - d) pružiti uvid u globalne, regionalne i lokalne probleme zaštite okoliša, objašnjavajući ih kroz pristup životnog ciklusa i usredotočujući se ne samo na utjecaj na okoliš već i na gospodarske i socijalne implikacije, obrađujući kako prirodni okoliš tako i okoliš kojeg je čovjek izmijenio,
  - e) koristiti široki raspon participatornih obrazovnih metoda i obrazovnih metoda usmjerenih na proces i na rješenja te prilagođenih učeniku. Pored tradicionalnih metoda, ove bi metode trebale uključivati između ostalog rasprave, konceptualno i

perceptualno preslikavanje, filozofsko ispitivanje, pojašnjenje vrijednosti, simulacije, scenarije, modeliranje, igranje uloga, igre, informatičku i komunikacijsku tehnologiju (ICT), ankete, studije slučajeva, ekskurzije i učenje na otvorenom, projekte potaknute od strane učenika, analize dobrih postupaka, iskustva na radnom mjestu i rješavanje problema,

- f) imati potporu u relevantnom nastavnom materijalu, kao što su metodološke, pedagoške i didaktičke publikacije, udžbenici, vizualna pomagala, brošure, studije slučajeva i dobri postupci, elektronički, audio i vizualni resursi.
34. Vlade bi trebale podupirati neformalno i informalno učenje jer su informirani građani i potrošači koji raspolažu znanjem, kroz njihove odabire i djelovanja, uključujući lokalnu Agendu 21, bitni za provedbu mjera održivosti.
35. Neformalno i informalno učenje, uključujući i programe podizanja svijesti javnosti, trebalo bi imati za cilj osigurati bolje razumijevanje veza između socijalnih, gospodarskih i pitanja zaštite okoliša u lokalnom i globalnom kontekstu, uključujući i vremensku perspektivu. Zajednice, obitelji, sredstva javnog informiranja i nevladine udruge važni su subjekti u povećanju svijesti javnosti o održivom razvoju.
36. Nevladine udruge važni su pružatelji neformalnog i informalnog učenja, i imaju sposobnost provoditi procese građanskog osnaživanja kao i integrirati i pretvarati znanstveno znanje i činjenice u lako razumljive informacije. Trebalo bi priznati, promicati i podupirati njihovu ulogu kao posrednika između vlada i široke javnosti. Partnerstva između nevladinih udruga, vlada i privatnog sektora dodala bi znatnu vrijednost OOR-u.
37. Sredstva javnog informiranja imaju veliku snagu pri usmjeravanju odabira i načina života potrošača, posebno kod djece i mladih ljudi. Izazov je mobilizirati njihovo znanje i iskustvo i distribucijske kanale za prijenos pouzdanih informacija i ključnih poruka o pitanjima u vezi održivog razvoja.
38. Svi profesionalni sektori mogu pridonijeti nacionalnoj, regionalnoj i globalnoj održivosti. Razvijanje specijaliziranih programa izobrazbe koji će stručnjacima i donositeljima odluka pružiti znanje i vještine koje pridonose održivom razvoju prepoznato je kao bitna komponenta obrazovanja za održivi razvoj.¹⁷
39. Stručno i stalno obrazovanje ima vrlo važnu ulogu i trebalo bi ga stoga pružiti donositeljima odluka i svim stručnjacima, posebno onima koji imaju ulogu u planiranju i upravljanju. Ono bi trebalo biti usmjereno na stvaranje znanja i svijesti o održivom razvoju. Stalno obrazovanje ima dva glavna područja djelovanja: (a) unaprjeđivanje znanja i vještina i (b) pružanje novih kompetencija u raznim zvanjima i u različitim situacijama. Stalno obrazovanje jedno je od područja koja bi imala prednosti od suradnje između obrazovnog sektora, zainteresiranih strana i zajednice općenito.
40. Programi izobrazbe trebali bi obrađivati ključne teme održivog razvoja, uzimajući istovremeno u obzir potrebe raznih zvanja i relevantnost ovih tema za njihovo područje rada. Posebnu pažnju trebalo bi posvetiti predmetima povezanim s primarnom

---

¹⁷ Vidi također Okvir za nacrt provedbenog plana za Desetljeće obrazovanja za održivi razvoj.

odgovornošću određenog zvanja i njegovim gospodarskim, socijalnim i okolišnim utjecajima.

41. Da bi OOR postao dijelom programa promjena prema održivijem društvu, samo obrazovanje treba biti podložno promjenama. Treba poticati istraživanje koje može pridonijeti OOR-u. Postoji potreba za povećanom suradnjom i partnerstvima između zainteresiranih strana u istraživačkim i razvojnim aktivnostima, u rasponu od prepoznavanja pitanja do rada s novim znanjem i njegovog obznanjivanja i korištenja. Rezultate nastojanja na području istraživanja i razvoja trebalo bi podijeliti sa subjektima na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini i trebalo bi ih ugraditi u razne dijelove obrazovnog sustava, iskustva i prakse.

V. OKVIR ZA PROVEDBU

1 Nacionalna/državna provedba

42. Svaka je zemlja sama odgovorna za provedbu ove Strategije. Da bi se perspektive održivog razvoja uključile u cjelokupno područje obrazovanja bit će potrebna snažna politička potpora na svim razinama upravljanja. U tu se svrhu preporuča da zemlje prevedu ovu Strategiju na njihov službeni jezik (službene jezike) i, kako je primjereno, na jezik(e) manjina, distribuiraju je relevantnim vlastima te odrede središnje mjesto (focal point).
43. Učinkovita provedba Strategije zahtijeva da njene odredbe budu integrirane u strategije planiranja, investiranja i upravljanja državne i lokalne vlade za sve razine obrazovanja i za sve obrazovne ustanove i organizacije. Istovremeno bi provedba trebala biti u skladu s ostalim relevantnim državnim, dvostranim ili višestranim inicijativama i imati koristi od istih. Pravni, gospodarski i komunikacijski instrumenti trebali bi biti prilagođeni uvjetima u državi. Tako bi zemlje provodile odredbe, kako je primjereno, u skladu s njihovim zakonodavstvom, politikama i operativnim okvirima.
44. Zemlje bi trebale odrediti njihove postojeće obveze u vezi priopćavanja, obrazovanja i sudjelovanja javnosti i povećanja svijesti u međunarodnim sporazumima o okolišu i drugim relevantnim sporazumima u cilju rješavanja istih na usklađeni način putem OOR-a.
45. Obrazovni sektor sastoji se od širokog područja subjekata s različitim regulatornim sustavima upravljanja u raznim zemljama. Također je prilagođen osobama različite dobi i različitim životnih položaja. Izazov će biti obraditi i provesti nužnu reformu oblikovanja politike i operativni okvir obrazovnog sektora na temelju povjerenja, uključenosti i supsidijarnosti, te poticati samoprocjenu. Važno je da oni koji su nadležni za formalno, neformalno i informalno obrazovanje surađuju s ostalim relevantnim državnim vlastima u provedbi ove Strategije.
46. Suradnju, podijeljenu odgovornost i vodstvo od strane svih relevantnih državnih tijela trebalo bi prepoznati i osnažiti kao važan mehanizam za dobru upravu. Posebno bi ministarstva obrazovanja i okoliša trebala surađivati i preuzeti vodstvo pri pokretanju i poticanju daljnjeg integriranja pitanja održivog razvoja u formalne obrazovne politike, programe i nastavne programe na svim razinama i ocjenjivati provedbu Strategije.

Potrebna je međutim tijesna i učinkovita suradnja s ostalim javnim vlastima kao i zainteresiranim stranama, posebno s vlastima nadležnim za gospodarstvo.

47. Postoji potreba za mehanizmom koordinacije za provedbu Strategije na državnoj razini, kao i za podjelom informacija i poticanjem partnerstva između različitih subjekata¹⁸. Jedna mogućnost je uspostaviti „nacionalnu platformu za OOR“, eventualno pod okriljem vijeća za održivi razvoj ili drugih relevantnih tijela, čime bi se okupilo stručnjake iz različitih sektora.
48. Nacionalni¹⁹ (državni) provedbeni planovi trebali bi služiti kao središnji element provedbe. Zemlje bi trebale odlučiti o tijelu koje će biti nadležno za izradu njihovih nacionalnih provedbenih planova.
49. Nacionalni provedbeni plan trebalo bi izraditi uz participatorni pristup. Trebale bi stoga sudjelovati sve zainteresirane strane. Plan bi trebao uzeti u obzir aktualno stanje u određenoj zemlji. Prepoznajući da će zemlje možda željeti odrediti vlastite prioritete i planove provedbe prema svojim potrebama, politikama i programima, odredbe ovog poglavlja mogu poslužiti kao smjernice za ovaj posao. Nacionalni provedbeni planovi trebali bi obrađivati ciljeve, aktivnosti, mjere, okvirne vremenske planove, sredstva za provedbu i instrumente vrednovanja.

2. Područja djelovanja

Osigurati da politički, regulatorni i operativni okviri podupiru promicanje OOR-a

50. Politički, regulatorni i operativni okviri i obrazovni programi trebali bi sadržavati i podupirati OOR. Najvažnije mjere da bi se to postiglo mogle bi biti: usvajanje okvira za OOR za sve razine obrazovanja; poticanje razvoja međuresorne suradnje i suradnje između raznih zainteresiranih strana, uključujući uspostavu konzultativnih mehanizama, kako je primjereno; integriranje načela održivog razvoja u studijske programe i posebne predmete na svim razinama višeg obrazovanja, posebno u početnu izobrazbu za nastavnike; unapređenje osiguravanja i upravljanja obrazovnim sredstvima u pravcu održivog razvoja i jačanje veze između prirodnih, ekonomskih, političkih i društvenih znanosti u sklopu interdisciplinarnih, multidisciplinarnih i specijaliziranih studija. Interdisciplinarni i specijalizirani studiji trebali bi biti odgovarajuće uravnoteženi.

Promicati održivi razvoj kroz formalno, neformalno i informalno učenje

51. Trebalo bi poticati povećanje svijesti javnosti o održivom razvoju u i kroz ustanove formalnog obrazovanja kao i zajednice, obitelji, sredstva javnog informiranja i nevladine udruge.
52. Stručne vještine i znanje o održivom razvoju trebalo bi stalno unaprjeđivati i uklopiti u cjeloživotno učenje pojedinaca, uključujući osobe iz sektora poput javne uprave, privatnog sektora, industrije, prometa i poljoprivrede. Razvijanje novog znanja i potreba uvođenja novih vještina u cilju pridruživanja specifičnog sadržaja koncepciji održivog

¹⁸ Pojedine zemlje uvele su pristup „upravljanja znanjem“.

¹⁹ Kod zemalja s federalnim ustrojem svako spominjanje nacionalnih planova odnosi se na državne i pod-državne planove, kada je primjereno.

razvoja bit će prisutno kao stalna potreba budući da se mnoga stručna područja stalno razvijaju.

53. Najvažnije mjere za postizanje navedenog mogle bi biti: ponuda mogućnosti učenja o održivom razvoju u sklopu stalnog obrazovanja za stručnjake, uključujući i stručnjake za planiranje, upravljanje i sredstva javnog informiranja; poticanje i podupiranje aktivnosti povećanja svijesti u sklopu zajednica; razvijanje suradnje s nevladinim udrugama i podupiranje njihovih obrazovnih aktivnosti; promicanje suradnje između ustanova formalnog obrazovanja i neformalnih organizacija kao i informalnih aktivnosti; poticanje sredstava javnog informiranja na izvještavanje i raspravljanje o pitanjima u vezi s održivim razvojem, kako bi se održivi razvoj približio široj javnosti.

Razvijanje kompetencije u okviru sektora obrazovanja za primjenu u OOR-u

54. Nastavnici, osobe na vodećim položajima i donositelji odluka na svim razinama obrazovanja trebaju povećati svoje znanje o obrazovanju za održivi razvoj kako bi pružali primjerene savjete i potporu. Nastojanja za izgradnju stručnosti potrebna su stoga na svim razinama formalnog i neformalnog obrazovanja.
55. Najvažnije mjere za postizanje navedenog mogle bi biti: poticati razvijanje kompetencije osoblja u obrazovnom sustavu, uključujući mjere da bi osobe na vodećem položaju povećale svoju svijest o pitanjima održivog razvoja; razvijati kriterije za potvrđivanje profesionalne kompetencije za OOR; uvođenje i razvijanje sustava upravljanja za održivi razvoj u ustanovama formalnog obrazovanja i okruženju neformalnog obrazovanja; uključivanje pitanja vezanih uz održivi razvoj u programe izobrazbe i ponovne izobrazbe za nastavnike za sve razine obrazovanja; i poticanje nastavnika, uključujući i one koji sudjeluju u neformalnom i informalnom obrazovanju, na podjelu iskustava.

Osigurati dostupnost odgovarajućih alata i materijala za OOR

56. Potrebno je izraditi materijale za OOR na svim razinama, za opće i stručno obrazovanje i za samoobrazovanje, i prilagoditi ih lokalnim uvjetima i potrebama.
57. Najvažnije mjere za postizanje navedenog mogle bi biti: poticati razvoj i izradu materijala za nastavnike, učenike i istraživače za sve razine obrazovanja i izobrazbe, posebno na lokalnim jezicima; poticati razvoj i korištenje elektroničkih, audio, video i multimedijских resursa i vizualnih pomagala za nastavne svrhe kao i za razmjenu informacija; olakšati pristup putem elektroničkih sredstava i Interneta resursima i informacijama relevantnim za OOR; osigurati usklađenost materijala za formalno, neformalno i informalno učenje, razvijati relevantne strategije širenja.

Promicati istraživanje i razvijanje OOR-a

58. Postoji potreba za aktivnostima istraživanja i razvoja u raznim područjima OOR-a, poput primjerice metoda učinkovitog učenja, alata za ocjenjivanje, formiranja stavova i vrijednosti, školskog/institucionalnog razvoja i provedbe informacijskih i komunikacijskih tehnologija. Istraživanje i razvoj o OOR-u trebali bi pružati stalnu osnovu za razvijanje OOR-a.

59. Rezultate istraživačkih i razvojnih nastojanja trebalo bi podijeliti sa subjektima na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini i trebalo bi ih ugraditi u razne dijelove obrazovnog sustava.
60. Najvažnije mjere za postizanje navedenog mogle bi biti pokretanje i promicanje istraživanja i razvoja: sadržaja OOR-a i metoda nastave i učenja; gospodarskih učinaka i poticaja za OOR; načina za uključivanje aspekata održivog razvoja i njihovog lokalnog konteksta u razne predmete, dajući prednost istraživanju koje povezuje razne dimenzije održivog razvoja; indikatora i instrumenata ocjenjivanja za OOR, te širenje rezultata istraživanja i primjera dobrih postupaka.

3. Međunarodna suradnja

61. Suradnja na obrazovanju za održivi razvoj mogla bi, pored doprinošenja jačanju i unaprjeđivanju OOR-a u zemljama, pomoći pri osiguravanju međusobnog razumijevanja, jačanju povjerenja i razvijanju poštovanja za kulturne vrijednosti, gradeći time prijateljske odnose između naroda i država i pridonoseći miru i blagostanju.
62. Na regionalnoj razini postoji potreba za preispitivanjem i olakšavanjem provedbe Strategije i pružanjem potpore suradnji na području OOR-a. Regionalni bi proces trebao uzimati u obzir ostale razvojne aktivnosti koja se odvija u vezi s Desetljećem Ujedinjenih naroda za obrazovanje za održivi razvoj i trebalo bi ga smatrati doprinosom globalnim inicijativama za OOR.
63. Regija ima bogato iskustvo u međunarodnoj suradnji na obrazovanju, posebno visokom obrazovanju. Niz nacionalnih i subregionalnih mreža, obrazovne ustanove, radne skupine, mreže i udruženja sveučilišta, programi i partnerstva započelo je rad na izradi multidisciplinarnih oblika obrazovanja u cilju pronalaženja rješenja za probleme vezane uz održivi razvoj. Izazov je kako na najbolji način iskoristiti iskustvo i potencijal za promicanje OOR-a. Daljnji izazov je istraživanje pitanja vezanih uz OOR, koji još uvijek nema istaknutu ulogu na međunarodnoj razini. Postoji također potreba za međunarodnom suradnjom na OOR-u u predškolskom i školskom obrazovanju.
64. Visoki bi prioritet trebalo dati regionalnim i subregionalnim forumima koji okupljaju članove obrazovne zajednice, poput državnih službenika, nastavnika i istraživača te druge relevantne subjekte radi razmjene iskustava i primjera dobre prakse o pitanjima vezanim za održivi razvoj i OOR.
65. Složena priroda OOR-a zahtijeva da bi pored obrazovne zajednice treba pozvati i druge relevantne međunarodne subjekte da partnerski surađuju na provedbi Strategije. Ovo je posebno relevantno za međunarodnu suradnju koja ima za cilj unaprijediti znanje i vještine u vezi održivog razvoja za razne stručnjake i donositelje odluka.
66. Iskustva i potrebe razlikuju se u raznim dijelovima UNECE regije. Potrebno je ojačati subregionalnu suradnju. Time bi se omogućila tijesna suradnja na pitanjima koja imaju veliku važnost za određenu subregiju, pomažući tako zemljama da postignu najbolje praktične rezultate.

67. Potrebna je daljnja procjena potreba u raznim subregijama. Poseban naglasak treba staviti na zemlje Istočne Europe, Kavkaza i Srednje Azije (EECCA)²⁰ i Jugoistočne Europe pri rješavanju njihovih glavnih problema u obrazovanju o okolišu te u obrazovanju za održivi razvoj. Neki od njihovih problema sastoje se u nedostatku primjerenog nastavnog materijala, neučinkovitom korištenju kapaciteta ustanova za visokoškolsko obrazovanje i istraživanje, nedovoljnom broju kvalificiranih nastavnika i nedovoljnom podizanju svijesti kao i u nedostatku međuresorne suradnje i suradnje između više zainteresiranih strana na OOR-u. Daljnji izazov kojeg bi trebalo rješavati u jugoistočnoj Europi i EECCA je loša kakvoća obrazovanja djece koja žive u ruralnim područjima i nedostatak financijskih i ljudskih resursa za razvoj OOR-a u ovim područjima. Stoga bi osiguravanje osposobljavanja, financijske pomoći i podrške programima obrazovanja, istraživanja i podizanja svijesti javnosti o održivom razvoju u zemljama s gospodarstvima u tranziciji trebalo prepoznati kao važno pitanje koje bi na odgovarajući način trebale razmatrati vlade, relevantne organizacije i donatori²¹.
68. Najvažnije mjere mogle bi biti: jačanje postojećih regionalnih i subregionalnih saveza i mreža koje rade na OOR-u i poticanje partnerskih programa, dvostrane suradnje i partnerstva; korištenje, kako je primjereno, postojećih međunarodnih pravno obvezujućih instrumenata, poput Arhuške konvencije i drugih relevantnih sporazuma u cilju povećanja svijesti o održivom razvoju; pospješivanje razmjene primjera dobre prakse i iskustava, inovacija i informacija o nacionalnim iskustvima i projektima pri razvijanju suradnje na pitanjima u vezi OOR-a, primjerice korištenjem alata informacijske i komunikacijske tehnologije i web stranicu UNECE; uključivanje OOR-a u relevantne dvostrane i višestrane programe; poticanje sudjelovanja nevladinih udruga i drugih velikih skupina u međunarodnoj suradnji na OOR-u; poticanje i usklađivanje međunarodnih manifestacija za povećanje svijesti o održivom razvoju, i poticanje razmjene iskustva.
69. Da bi se osigurala učinkovita regionalna uprava i komunikacija, potrebno je uspostaviti središnja mjesta za OOR u svim državama članicama UNECE i relevantnim međunarodnim organizacijama. Može se uspostaviti upravni odbor koji će se sastojati od predstavnika sektora obrazovanja i okoliša (ili drugih relevantnih sektora) i koji će pratiti provedbu Strategije. Proces „Okoliš za Europu“ može se koristiti kao partnersku platformu za regionalnu suradnju na OOR-u a UNECE Odbor za politiku okoliša kao tijelo koje će nadzirati napredak u provedbi Strategije u skladu programom rada Odbora.
70. Na njihovim konferencijama „Okoliš za Europu“ ministri na temelju nacionalnih i ostalih relevantnih izvješća mogu raspravljati o napretku u provedbi Strategije. Pregledi rezultata zaštite okoliša mogu također sadržavati procjenu nastojanja u pogledu OOR-a odnosno zemlje za koju se pregled izrađuje.

4. Uloge i odgovornosti

71. Vlade bi trebale imati aktivnu ulogu u promicanju i olakšavanju provedbe Strategije u njihovim zemljama. One bi trebale procjenjivati i redoviti pratiti provedbu Strategije na svim razinama uprave.

²⁰ Vidi također Partnerstva za okoliš u UNECE regiji: Strategija okoliša za zemlje Istočne Europe, Kavkaza i Srednje Azije. Strateški okvir, Peta ministarska konferencija „Okoliš za Europu“, Kijev, 2003.

²¹ Vidi također Provedbeni plan, Svjetski samit o održivom razvoju.

72. Potiču se lokalne obrazovne vlasti i ustanove formalnog obrazovanja na preuzimanje odgovornosti za provedbu odgovarajućih odredaba Strategije i praćenje Strategije.

73. Trebalo bi pozvati relevantne zainteresirane strane, uključujući lokalne vlasti, obrazovni i znanstveni sektor, privatni sektor, industriju, promet i poljoprivredu, trgovinu i sindikate, medije, nevladine udruge, razne zajednice, autohtone narode i međunarodne organizacije da utvrde svoje prioritete i preuzme odgovornost za provedbu i praćenje Strategije.

5. Financijska pitanja

74. Osiguravanje primjerenih financijskih sredstava za provedbu Strategije važan je preduvjet za njen uspjeh. Da bi se točno procijenilo troškove provedbenih mjera potrebnih za postizanje ciljeva Strategije i za povrat investicije važno je razumjeti vrijednost obrazovanja pri uvođenju u društvo politika i postupaka održivog razvoja. Obrazovanje treba sagledavati kao investiciju koja će se dugoročno isplatiti.

75. Troškove provedbe ove Strategije trebala bi općenito snositi svaka zemlja za sebe. Vlade bi stoga trebale osigurati da budu raspoloživi odgovarajući resursi. Mnoge od predloženih mjera moguće je ugraditi u tekući razvojni posao u sektoru obrazovanja. Pojedine mjere moglo bi se lakše provesti kao subregionalne ili regionalne projekte.

76. Vlade bi trebale razmotriti korištenje proračuna i gospodarskih poticaja za financiranje OOR-a za sve oblike obrazovanja, uključujući uvođenje stipendija za OOR i osposobljavanje u obrazovnim ustanovama. Trebalo nastojati uključiti komponente OOR-a u relevantne dvostrane i višestrane programe. Moguće je uspostavljati partnerstva i trebalo bi ih poticati na traženje potpore, uključujući materijalnih doprinosa, od međunarodnih financijskih agencija i privatnog sektora. U prvoj fazi provedbe Strategije financijska pomoć pojedinim dijelovima regije, posebno EECCA i zemljama jugoistočne Europe od temeljne je važnosti kao pomoć ovim zemljama pri pokretanju ovog procesa.

6. Vrednovanje i vremenski plan

77. Za ocjenu provedbe Strategije trebalo bi odrediti vremenski plan i izraditi indikatore. Osposobljavanje ljudi za djelovanje u korist održivog razvoja pitanje je kakvoće obrazovanja i rezultat njihovih studija. Uvođenje aspekata održivog razvoja u sve oblike i razine obrazovanja dugi je proces a rezultat je stoga moguće mjeriti samo kroz dugo vremensko razdoblje.

78. Provedbu Strategije treba sagledavati kao kontinuirani proces. Međutim, u cilju olakšavanja ocjene napretka predlažu se tri faze provedbe:

1. faza (do 2007. godine): kao dobra osnova za početak provedbe preporuča se da svaka zemlja utvrdi što bi se onog što već poduzima moglo uklopiti u opseg zadaća Strategije. Ovo bi obuhvaćalo preispitivanje tekućih politika, pravnih i operativnih okvira, financijskih mehanizama i obrazovnih aktivnosti, a uključivalo bi također utvrđivanje prepreka i praznina. Trebalo bi uzeti u obzir mjere otklanjanja u cilju prevladavanja slabosti i izraditi relevantan nacionalni plan provedbe. Trebalo bi razviti metode vrednovanja i indikatore, posebno kvalitativne, za provedbu OOR-a. Na konferenciji „Okoliš za Europu“ ministri mogu pokazati svoju opredijeljenost za Strategiju, slaviti uspjehe, razmjenjivati pitanja i podijeliti zabrinutost te izvještavati o napretku njihovih nacionalnih/državnih strategija.

2. faza (do 2010. godine): provedba odredaba Strategije, kako bude primjereno, trebala bi biti dobro uhodana. S tim u vezi zemlje bi trebale preispitati napredak postignut u provedbi njihovih nacionalnih/državnih strategija i po potrebi ih revidirati.

3. faza (do 2015. godine i poslije): zemlje bi trebale postići znatan napredak u provedbi OOR-a.

79. Kao podršku procesno usmjerenom vrednovanju i sustavnoj analizi Strategije treba uzeti u obzir određena pitanja. To uključuje sljedeće primjere: utvrđivanje voditelja i koordinatora koji će voditi Strategiju; političke, pravne i operativne okvire kao potporu Strategiji; okvir za međuvladinu suradnju i partnerstvo te suradnju i partnerstva između zainteresiranih strana; važnost formalnih nastavnih programa i programa učenja; početna i stalna izobrazba o pitanjima vezanim za održivi razvoj, posebno za nastavnike; alati i materijali za OOR; istraživanje i razvoj u vezi OOR-a; razvijanje neformalnog i informalnog obrazovanja, i sudjelovanje sredstava javnog informiranja i utjecaj na osobe koje se nalaze u procesu učenja.

Napomena

Dostupna su dva dokumenta s temeljnim informacijama: dokument o prošlim i tekućim međunarodnim procesima o obrazovanju za održivi razvoj (CEP/AC.13/2004/8/Add.1) i drugi dokument koji pojašnjava određene pojmove korištene u Strategiji (CEP/AC.13/2004/8/Add.2).